

Terítve a TÖLGYFAASZTAL

Íraj: Miriše Áron

Egy jókora, erős tölgyfaasztal mellé népes családok ülhetnek le ebédelni sok-sok éven át. De a tölgy már eleven faként is asztalt terít, méghozzá nem kevésbé népes famíliának: az erdő állatainak

Sulhoyda László felvétele

Ínséges időkben előfordult egykoron, hogy az ember is ráfanyalodott a tölgymakkra: kávépótlónak használták, sőt a lisztbe is belekeverték. Európában a középkorban rendszeresen fogyasztották, Kaliforniában pedig egy ottani rokon termése tartozott az indiánok fontos táplálékai közé. Manapság azonban senkinek nem jutna eszébe megenni a makkot, keserű íze miatt. Az állatvilág vi-

Bacsy László felvétele

szont kevésbé válogatós, és nem is áll módjában lemondani a bőséges és tápláló eledelről. A Magyarországon őshonos fák magjai általában kicsikék; a makk, különösen a kocsányos és a csertölgy jókora termése valóságos óriás közöttük.

Szárnyas asztaltársaság

Mivel a tölgyek a közép-európai erdők leggyakoribb fái közé tartoznak, bőven juttatnak ennivalót kicsinek és nagynak egyaránt. A legkönnyebben a madarak jutnak hozzá a csemegéhez, hiszen ők fel tudnak repülni érte az ágak közé. Persze számukra a makk jókora falat, így aztán főleg a nagyobbacska tollasok tudnak elbol-

Makkos Mátyás

A mátyásmadárnak is nevezett szajkó egyik kedvenc eledele a makk

Csip, csip, csuszka

Ez az apró madár főként lárvákat, rovarokat eszik.

Ezek nemcsak a kéreg alatt lelhetők meg, hanem a makk belsejében is

dogulni vele. A varjak számára nem okoz gondot a kemény termés, de a legnagyobb makkfogyasztó a szajkó, aki olykor messzire szállítja a csemegét, elősegítve ezzel a tölgyes terjedését. A harkály sem sokat teketóriázik: aki a csőrével a fatörzsbe is képes lyukat fúrni, annak számára a makk megelékelése igazán semmiség. Még az aprócska csuszka is kikezdi a szívós héjat, bár lehet, hogy ő inkább a termés belsejében rejtőző kukacokra pályázik.

Ebéd a fa alatt

Ugyancsak könnyen hozzáférnek a terített asztalhoz azok a rágcsálók, akik ügyesen tud-

Haszon Gábor felvétele

Suhoyda László felvétele

nak fára mászni: a mókusok és pelék. Az erdeigerek már inkább a lehullott terméseket eszegetik, s időnként komoly készleteket halmoznak fel belőlük föld alatti raktáraikban. A talajra hullott termésekre

Kis egér, nagy makk

Ami a vaddisznónak fél falat csupán, az az erdei-egérnek egész lakoma

Mókus koma reggelije

A mókus nem alszik téli álmat, így nagy szüksége van az ősszel elrejtett készletre

azonban előkelőbb vendégek is pályáznak. A makk sziklevei rengeteg keményítőt, cukrot, de még zsírt is tartalmaznak, így aztán remek táplálékforrás még az olyan nagytestű emlősöknek is, mint például a

szarvasok, vagy a hatalmas étvágyú vaddisznók, akik igen alaposan feltúrják utána az avert. Ha túl sokan vannak, úgy betakarítják a termést, hogy magnak is alig marad, így még az erdő természetes újulása is veszélybe kerülhet.

Makk-lak

Vannak aztán olyan makkfogyasztók, akiknek nemcsak eledele, hanem egyben lakása is a tölgy termése. Ilyen például a makkormányos: egy párnyi, szürkés színű bogár, amelynek feje mókás, hosszú nyúlványban végződik – ezzel fúrja meg a makkot, hogy bele rakja petéit. Kukacforma lárvái a makk szénhidrátban gazdag szikleveleit rágják, s távozásuk után csak egy apró lyuk árulkodik arról, hogy a makk lakott volt. Az ormányos mellett más rovarok, például gubacsdarazsak és lepkék is fejlődhetnek a makk belsejében.

Ezt a tápanyagraktárat persze a tölgy nem nekik szánta, hanem saját magoncának, s ha a lárvák által át-meg átfurkált makk ki is csírázhat, a belőle fejlődő kis növény életésélyei sokkal rosszabbak, mint az ép makkokból kihajtó társaié. A tölgy azonban nem törődik mindezzel, hiszen azért terem évről évre tömördek makkot, hogy mindenkinek jusson...

Makkal álmodik

Ha a vaddisznónak kedvenc csemegéje a makk, nem csoda, hogy szívesen fogyasztja a házisertés is. Egykor a disznókat sokfelé a szabadban tartották, és természetes takarmányt biztosítottak számukra. Az egész évben kint tartott sertések csoportját kondának nevezték,

Belevaló pele

Az erdei pele a három hazai pelefaj közül a legritkább

Bacsy László felvétele

Házon Códor felvétele

Makkropogtatók

A tölgymakk legnagyobb fogyasztói kétségtelenül a vaddisznók

míg a csürhét naponta hajtották ki a legelőre. Pásztorukat kondásnak, csürhésnek vagy

kanásznak hívták. A disznókat a juhoktól, marháktól elkülönítve legeltették, mert túrásukkal, trágyázásukkal tönkretették volna a jó minőségű füvet; így aztán a gyengébb legelő jutott nekik, vagy a mocsaras részek, ahol kedvükre dagonyázhattak,

s megtölthették hasukat akár békávall, csigával, madártojással is. Sokszor kihajtották őket a tarlóra vagy ugarra is, mert a sok szívós gyomtól, amivel az eke sem bánik el, senki nem tudja a földet úgy megtisztítani, mint az éhes konda.

Makkal álmodik

A makk az egyik legfontosabb táplálékát képezte a szabadban tartott sertésnek, de néha még juhokat is makkoltattak a tölgyesekben. A makkoltatás főként a hegyvidékeken (például a Bakonyban) volt szokás, de

Bogosi Zoltán felvétele

az Alföld egyes részein, például Biharban is. Az ólban tartott hizók számára is gyűjtötték a makkot. Ez főként az asszonyok és gyerekek feladata volt. A maktól a disznó húsa, szalonnája ízletesebb lett, de csak ha vágás előtt egy ideig kukoricával etették.

A szabadban való tartásra nem minden sertésfajta alkalmas. A makkoltatás háttérbe szorulásával az ősi magyar fajták közül a bakonyi és a szalontai sertés ki is halt, a mangalica azonban napjainkban is létezik. Bár manapság kevés malacnak adódik lehetősége arra, hogy a tölgyesben turkáljon, az éhes disznó ma is bizonyosan makkal álmodik...

Megismerni a kanászt

A tölgyesben makkoló disznók és a rájuk vigyázó kanász jól felismerhetők a dunántúli pásztorok faragott tükrösein

Szalay László felvétele